

До разової спеціалізованої вченої
ради Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ВІДГУК

**опонента – доктора юридичних наук, професора
Кузнецова Віталія Володимировича –
на дисертацію Циб Ірини Сергіївни на тему «Поняття наруги за
кримінальним правом України», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Вивчення дисертаційного дослідження Ірини Циб, її публікацій у періодичних фахових виданнях та публікацій за результатами участі у наукових заходах дозволяє зробити наступні висновки.

Обрана тема відповідає спеціальності наукового пошуку та визначається, перш за все, тим, що останнім часом у суспільстві спостерігалось зниження соціальних стандартів життя, підвищення безробіття населення, збільшення серед населення кількості осіб, які перебувають у негативних психоемоційних станах (агресивність, роздратованість, ворожість та ін.), збільшення окремих правопорушень та зростання насильницької злочинності. Зазначені фактори здійснюють безпосередній негативний вплив як на моральність населення, так і на авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян, що у подальшому призводить до порушення прав, свобод та законних інтересів громадян і держави в цілому. До прикладів такого негативного впливу можна віднести наругу над державною символікою України, а також наругу над могилою, іншими місцями поховання або над тілом померлого.

Самі оціночні поняття в кримінальному праві мають як негативні, так й позитивні наслідки для застосування тих норм кримінального закону, в яких вони є. Одним із них є наруга, однозначне змістовне наповнення якого до цих пір відсутнє.

Отже, із впевненістю можемо зазначити, що надана на рецензування робота присвячена актуальній проблемі, вирішення якої сприятиме подальшому розвитку теоретичних положень кримінально-правової науки та практики застосування кримінально-правових норм, ознакою яких є наруга.

Про актуальність обраного напряму дисертаційного дослідження свідчить також те, що він належить до пріоритетних у кримінальному праві. Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України 25 серпня 2015 року, № 501; Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р.; тематики наукових досліджень і

науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 рр., затверджених наказом МВС України від 11.06.2020 № 454 та у межах загальнонаукової теми Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінального процесуального та криміналістичного забезпечення протидії злочинності в Україні» (реєстраційний номер 0118U100431).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом широкого спектру джерельної бази та комплексним аналізом законодавства в цій сфері.

Дисертантка чітко визначила об'єкт і предмет дослідження. Мета дослідження також досить чітко визначена – з'ясування поняття наруги, і на цій основі, розробка пропозицій щодо вдосконалення Кримінального кодексу (КК) України і практики його застосування в частині використання поняття наруги як наскрізного кримінально-правового поняття.

Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження.

Обґрунтованість висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується наявністю інформації про впровадження результатів дослідження в науково-дослідній діяльності – як основа для майбутніх досліджень питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою яких є наруга; для подальшого проведення досліджень в частині розробки основних напрямків попередження кримінальних правопорушень, ознакою яких виступає наруга (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 12 травня 2024 р.); у правозастосуванні – для вирішення проблемних питань кваліфікації кримінальних правопорушень, ознакою яких виступає наруга (акт впровадження у практичну діяльність ГУНП в Запорізькій області від 23 травня 2024 р.); у правотворчості – для вдосконалення кримінального законодавства, зокрема при підготовці проєктів законів про внесення змін та доповнень до Загальної та Особливої частини КК України, інших законів та підзаконних нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано врегульовують питання відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою яких є наруга.

Питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на солідному методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми. Крім того, авторка вивчила і проаналізувала періодичну літературу з цього питання, що свідчить про спробу синтезувати порядок із

загальноприйнятими поняттями новітні підходи до розуміння проблеми наруги в кримінальному праві України.

Аналіз дисертації свідчить, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертантці досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз дисертаційного дослідження Ірини Циб дає змогу стверджувати, що за результатами проведеної роботи авторка досягнула визначеної мети у відповідності до поставлених нею завдань. Отримані висновки та сформульовані пропозиції є досить аргументованими, оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Структура дисертації відповідає тим завданням, які поставила перед собою авторка. Матеріал дослідження викладено послідовно та логічно, у своїй більшості правильно співвідносячи загальні та конкретні питання. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, додатків та списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації становить 190 сторінок, з яких основний текст складає 166 сторінок.

У розділі 1 авторка здійснює дослідження історико-правового розвитку поняття «наруга» та його використання у кримінально-правовій науці.

Розділ 2 присвячено аналізу складу кримінальних правопорушень, ознакою яких виступає наруга.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають істотне значення для вдосконалення положень науки кримінального права.

Таким чином, структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила авторці продемонструвати належний рівень знань з кримінального права, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Дисертантка послідовно виклала матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та практичні питання, сформулювала необхідні наукові висновки та дефініції.

Мета і завдання, визначені пані Іриною у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені нею, об'єднані провідною ідеєю, яка полягає у виокремленні можливих шляхів та пропозицій щодо вдосконалення тих кримінально-правових норм, ознакою яких виступає наруга, а також у подальшій розробці та вдосконаленні вже існуючих положень теорії кримінального права та закону про кримінальну відповідальність.

Також привертає увагу стиль, яким написано роботу: він означений логічністю, послідовністю та ясністю аргументування думок. Деякі досить складні теоретичні положення дисертації сформульовані зрозумілою мовою, та викладені без зайвих ускладнень.

Загалом на сторінках дисертації авторці вдалося розгорнути цікаву дискусію, використавши широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-

теоретичних та монографічних робіт з різних галузей наукових знань, що свідчить про поглиблений аналіз актуалізованої проблеми.

Таким чином, гарантією достовірності й теоретичної обґрунтованості наукових положень, сформульованих авторкою висновків і рекомендацій є правильно визначені мета й завдання дослідження, структура та логіка викладеного матеріалу.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна рецензованої роботи полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є комплексним монографічним кримінально-правовим дослідженням у якому розглянуто питання наруги за кримінальним правом України. За результатами дослідження обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків та рекомендацій, що мають значення для розвитку кримінально-правової науки.

У роботі досліджено положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичні положення кримінального права, які безпосередньо стосуються тематики дослідження. Все це дозволило пані Ірині сформулювати ряд нових положень, а також положень, які містять значну частку новизни та винести їх на захист. Зокрема, дисертанткою уперше запропоноване авторське визначення поняття наруги в кримінальному праві, під якою необхідно розуміти активну вербальну та/або фізичну діяльність людини, яка покликана нанести моральну шкоду людині, суспільству, державі, шляхом виголошення свідомо перекручених, або неправдивих, або образливих фактів про кого- чи чого-небудь, близьке оточення певної людини чи суспільства, або явища матеріального світу, які становлять особливу моральну чи духовну цінність, а також вчинення нецензурних, або непристойних, або образливих жестів чи дій з тією ж метою. Також у роботі обґрунтовано доцільність встановлення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга, в умовах воєнного стану як кваліфікуючої ознаки у статтях 297 та 338 КК. України. Авторкою доводиться необхідність криміналізації наруги над офіційними символами Європейського Союзу (ЄС), Організацій Об'єднаних Націй (ООН) та Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Враховуючи перераховане, можемо зробити висновок, що роботі притаманна наукова новизна, а дисертанткою в процесі проведення дослідження виявлено ряд раніше недосліджених кримінально-правовою наукою проблем, розв'язання яких дозволить більш ефективно протидіяти злочинності.

У висновках дисертації на підставі узагальнення основних положень проведеного дослідження сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, запропоновано внести зміни до ст. 297 та ст. 338 КК України. Загалом висновки дисертаційного дослідження є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті й завданням дослідження, містять ґрунтовні теоретичні положення щодо вдосконалення теорії та практики застосування поняття наруги в кримінальному праві України.

Повнота викладений наукових результатів в опублікованих працях

здобувачки.

За темою дисертаційного дослідження опубліковано 6 наукових праць: 3 наукові статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, 3 тез доповідей.

Перелік наукових праць здобувачки й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли апробацію на різних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи.

За результатами розгляду роботи потрібно також звернути увагу дисертанта на такі дискусійні положення:

1. Оперуючи різними статистичними даними за темою дослідження, зокрема статистичними даними щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, ознакою яких є наруга за 2013 – січень-березень 2024 років, пані Ірина веде мову про дані Генеральної прокуратури України. Вважаємо, що необхідно було розділити статистичні дані на статистичні дані Генеральної прокуратури України до 2019 року, та статистичні дані Офісу Генерального прокурора України з 2019 року

2. У своїй роботі дисертантка зазначає, що практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що розроблені та вдосконалені теоретичні положення, гіпотези, висновки та пропозиції, які викладені у дисертаційному дослідженні зможуть бути використані у науково-дослідній діяльності – як основа для майбутніх досліджень питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, ознакою яких є наруга; для подальшого проведення досліджень в частині розробки основних напрямків попередження кримінальних правопорушень, ознакою яких виступає наруга (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 12 травня 2024 р.) та у правозастосуванні – для вирішення проблемних питань кваліфікації кримінальних правопорушень, ознакою яких виступає наруга (акт впровадження у практичну діяльність ГУНП в Запорізькій області від 23 травня 2024 р.). Також, доцільно було б, на нашу думку, впровадити результати проведеного дослідження у правотворчість (надіслати на розгляд відповідного комітету Верховної Ради України) та в освітній процес закладу освіти, де здійснювалася підготовка дисертаційного дослідження.

3. Нами зазначалося, що під час дослідження пані Ірина використала широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження. Визначаючи та характеризуючи методи дослідження, авторка детально їх описує та вказує, чого дозволило досягти використання того чи іншого інструментарію. Доцільно також вказувати номери підрозділів, в яких вони використовувались.

4. За результатами дослідження дисертанткою особисто сформульовано

ряд нових положень і висновків, зокрема розроблено авторське визначення поняття наруги в кримінальному праві. Розробивши власне авторське визначення поняття «наруги», авторка наголошує, що використання поняття «осквернення/оскверняти» в диспозиції ст. 297 КК України є більш доцільним ніж поняття наруга, оскільки «осквернення» охоплює як дії, які характеризуються поняттям «наруга» згідно словників української мови, так і дії, які утворюють об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 297 КК України та дії, які закріплені у Законі України «Про поховання та похоронну справу» від 10 липня 2003 р. Також пані Ірина зазначає, що в назві та диспозиції кримінального правопорушення, передбаченого ст. 338 КК України використання поняття «зневага/зневаження» є більш доцільним, а ніж поняття наруга.

У зв'язку з цим виникає питання, чому авторка не наводить в роботі власних авторських визначень понять «осквернення/оскверняти» та «зневага/зневаження»? Це питання потребує відповіді під час публічного обговорення дисертації.

5. У своєму дослідженні пані Ірина проводить ґрунтовний аналіз КК іноземних держав, таких як Данія, Німеччина, акцентуючи увагу на тому, що у нормах закріплених в їх кримінальному законодавстві передбачена відповідальність за наругу над державною символікою інших країн. За результатами такого аналізу дисертанткою зроблено висновок про необхідність криміналізації наруги над офіційними символами ЄС, ООН та НАТО, що є одним із значних досягнень авторки в частині наукової новизни роботи. Доцільно було б розробити відповідний законопроект та викласти його в якості додатку до дисертаційного дослідження.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові висновки, нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання щодо наукової розробки рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням, ознакою яких є наруга.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення авторкою вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і досить дискусійними.

Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для кримінально-правової науки.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені авторкою у наукових статтях, підготовлених та опублікованих авторкою дисертації, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані авторкою висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для юридичної науки, але й для правозастосовної практики.

Таким чином, дисертація, представлена Циб Іриною Сергіївною є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, та має істотне значення для розвитку кримінально-правової науки та правозастосування.

У підсумку слід зазначити, що дисертаційне дослідження на тему «**Поняття наруги за кримінальним правом України**» відповідає вимогам, передбаченим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її авторка – Циб Ірина Сергіївна на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії з права за спеціальністю 081 «Право».

Опонент –
головний науковий співробітник
відділу науково-правових експертиз
Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України
доктор юридичних наук, професор

Віталій КУЗНЕЦОВ

